

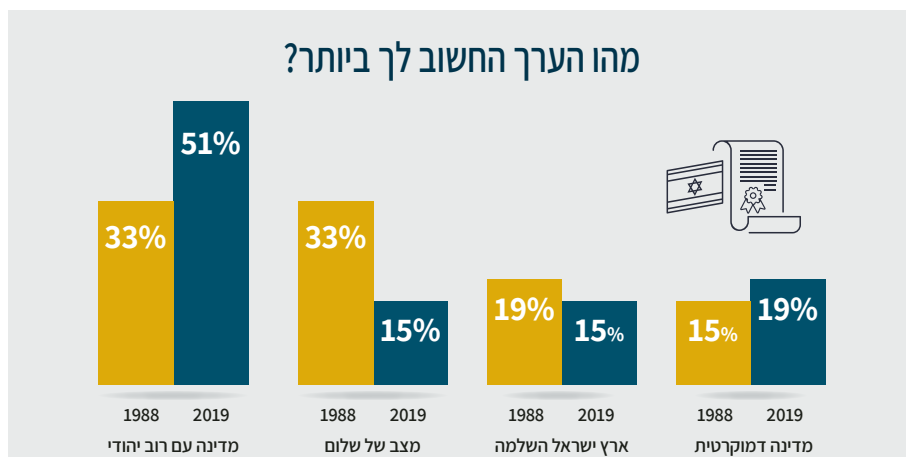
אפילוג:

"מדד הביטחון הלאומי" 2020-2019

בשנת 2019 עמדו במרכז סדר היום בישראל האתגרים הפנימיים, ובראשם אתגרי הזירה הפוליטית. שלושה סבבי בחירות לכנסת יצרו אי בהירות בתחומים רבים בישראל, עקב התוצאות הצמודות שהשיגו שתי המפלגות הגדולות, "הליכוד" וסיעת "כחול לבן" שהתמודדו ואי-הצלחתן להרכיב ממשלה. בד בבד, איומים ואתגרים ביטחוניים חיצוניים המשיכו לעמוד על סדר היום בעוצמות משתנות. בחלקה הגדול של השנה שר שקט ביטחוני במרבית החזיתות שעמן מתמודדת מדינת ישראל, אך מעת לעת ריחף חשש מהתלקחות בהן. הנתונים המאוחרים יותר של "מדד הביטחון הלאומי" נאספו בנובמבר-דצמבר 2019. מניתוח ראשוני של הנתונים עלה כי המגמות שתוארו בחיבור זה נשמרו. כבעבר, התשובות היו תלויות בשיוך העצמי של המרואיינים על פני הקשת הפוליטית, או בהגדרתם את רמת דתיותם. להלן יתוארו הנתונים הראשוניים לתקופה זו, ביחס לסוגיות המרכזיות שנדונו בחיבור זה. בזמן כתיבת שורות אלה נמשכת עבודת ניתוח העומק של כלל ממצאי ונתוני 2019, ובכלל זה ניתוח ממצאיהן של שאלות חדשות שנוספו למחקר.

ערכים ותפיסות עולם

מערכת הערכים הפוליטיים – מנתוני 2019 וכפי שמשתקף באיור 1, הערך "מדינה עם רוב יהודי" המשיך להיות הערך החשוב ביותר בעיני רוב הציבור (51 אחוזים). בערך "מצב של שלום" חלה ירידה משמעותית במשך השנים והוא זכה לדירוג הנמוך מבין הערכים (15 אחוזים), בעוד שבשנת 1988 דירוגו היה זהה לערך "מדינה עם רוב יהודי". הערכים "ארץ ישראל השלמה" (15 אחוזים) ו"מדינה דמוקרטית" (19 אחוזים) המשיכו להיות מדורגים במקום נמוך לאורך השנים.

איור 1: תמיכה בערכים פוליטיים, השוואה בין 1988 ל-2019

תפיסות עולם

ישראל והעולם – נתוני 2019 הצביעו על הסכמה גבוהה עם היגדים שמקדשים את העם היהודי כעם מיוחד במינו, המתאפיין במנטליות של מצור בעוד שאר העולם עוין כלפיו – בדומה לנתונים שעלו בשנת 2018. כך לדוגמה וכפי שמשקף מאיור 2, 60 אחוזים תמכו בהיגד "העם היהודי הוא העם הנבחר", 56 אחוזים ב"עם לבדד ישכון" ו-49 אחוזים ב"העולם כולו נגדנו". נראה כי ממצאים אלה תומכים בכך שרוב מוחלט (82 אחוזים) סבר כי "אנחנו יכולים לסמוך רק על עצמנו" (ההיגד נוסף למחקר בשנת 2019).

איור 2: ישראל והעולם, הסכמה, 2019

מצבה של ישראל – מנתוני 2019 עלה כי תפיסת הציבור באשר למצבה הביטחוני של ישראל נעשתה מעט יותר שלילית ביחס לשנת 2018. נכון אומנם שהתפיסה החיובית כי "מדינת ישראל היא וילה בג'ונגל" (66 אחוזים) נותרה גבוהה ויציבה, אולם התפיסה הדטרמיניסטית והפסימית שלפיה "לנצח נחיה על חרבנו" לא זו בלבד שהמשיכה להיות דומיננטית בקרב הציבור הישראלי, אלא אף חלה עלייה בשיעור המאמינים בכך (64 אחוזים לעומת 58 אחוזים בשנת 2018). נתונים דומים נצפו גם ביחס להיגד "מצבה האסטרטגי של ישראל מעולם לא היה טוב יותר". מנתוני 2019 עלה כי רק 44 אחוזים הסכימו עם תפיסה זו, בעוד שבשנת 2018 שיעור ההסכמה עמד על 52 אחוזים. ולבסוף, סביר להניח שכפועל יוצא מהמציאות הפוליטית הלא-ברורה בשנת 2019, חלה עלייה בשיעור המסכימים כי "הדמוקרטיה הישראלית בסכנה". רוב הציבור (55 אחוזים) סבר כך, לעומת 40 אחוזים בשנת 2018 (ראו איור 3).

עד כמה אתה מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים? מצבה האסטרטגי של ישראל

64%

לנצח נחיה
על חרבנו

44%

מצבה האסטרטגי
של ישראל מעולם
לא היה טוב יותר

55%

הדמוקרטיה
הישראלית בסכנה

66%

מדינת ישראל היא
'וילה בג'ונגל'

איור 3: מצבה האסטרטגי של ישראל, הסכמה, 2019

היחס לאחר – בדומה לשנת 2018 וכפי שניתן לראות באיור 4, גם מנתוני 2019 עלה כי רוב הציבור הסכים עם ההיגדים שמתייחסים להפעלת כוח מול האויב, ובהם "הבא להורגך השכם להורגו" (84 אחוזים) ו"ערבים מבינים רק כוח" (61 אחוזים).

עד כמה אתה מסכים עם כל אחד מהמשפטים הבאים? היחס לאחר

62%

אין פרטנר
לשלום

61%

ערבים מבינים
רק כוח

84%

הבא להורגך
השכם להורגו

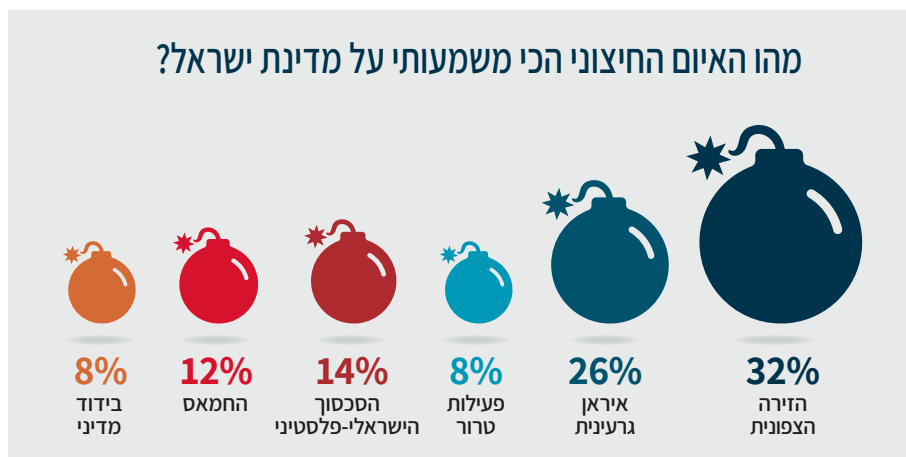
איור 4: היחס לאחר, הסכמה, 2019

תפיסת האיומים והאתגרים

נתוני 2019 שבו והמחישו כי תפיסת האיומים של הציבור הייתה קשורה לאירועים ולהתפתחויות בשטח, ולהגדרתם על ידי הממסד הפוליטי-ביטחוני (ראו איור 5). בדומה לשנים 2017-2018, הזירה הצפונית (איראן, סוריה וחזבאללה) נתפסה כאיום המשמעותי ביותר על מדינת ישראל כיום (32 אחוזים). הזירה הצפונית הוגדרה על ידי הממסד כאיום הצבאי הקונונציונלי המשמעותי ביותר לישראל בשנים האחרונות בכלל, ובפרט בשנת 2019: הממסד שב והתריע כי לנוכח ההתבססות האיראנית והגורמים הנתונים לחסותה (חזבאללה בלבנון, משטר אסד ומיליציות צבאיות הפועלות בסוריה ובעיראק בהכוונה איראנית), עולה הסיכון להסלמה ולעימות צבאי רחב היקף ועוצמתי בזירה זו. האיום השני בחשיבותו היה איראן גרעינית, ונרשמה עלייה בחשש בקרב הציבור מאיום זה (מכ-20 אחוזים בשנים 2015-2018 שלאחר גיבוש הסכם הגרעין בין איראן למעצמות, ל-26 אחוזים ב-2019). פעילותה של איראן בסוגיית הגרעין שבה לפרקים לסדר היום בישראל בשנת 2019, עקב כרסום במחויבויותיה להסכם הגרעין, והחשש שמא היא ממשיכה להתקדם לקראת יכולת גרעינית צבאית.

אשר לסכסוך הישראלי-פלסטיני – שנת 2019 התאפיינה בשקט ביטחוני יחסי ביהודה ושומרון, ובהתאם לכך – נרשמה מגמה ברורה ועקבית של ירידה בתפיסת הסכסוך כאיום המשמעותי ביותר. מסימון הסוגיה כחשובה ביותר במהלך "גל הטרור" 2015-2016 (כ-30 אחוזים) לירידה של כ-20 אחוזים בשנים 2017-2018, ועד 14 אחוזים בלבד ב-2019. נראה כי הוא הסכסוך הפך בעיני הציבור לשולי ואף בעל חשיבות פחותה מאשר טרום "גל הטרור" (20 אחוזים).

עם זאת, גם מנתוני 2019 עלה כי חיבור בין שלושת האיומים – הסכסוך הישראלי פלסטיני (14 אחוזים), חמאס ברצועת עזה (12 אחוזים) ובידוד מדיני ודה-לגיטימציה לישראל (8 אחוזים) – הצביע על כי חלק ניכר מהציבור היה סבור גם ב־2019 שהזירה הפלסטינית היא איום משמעותי (32 אחוזים).

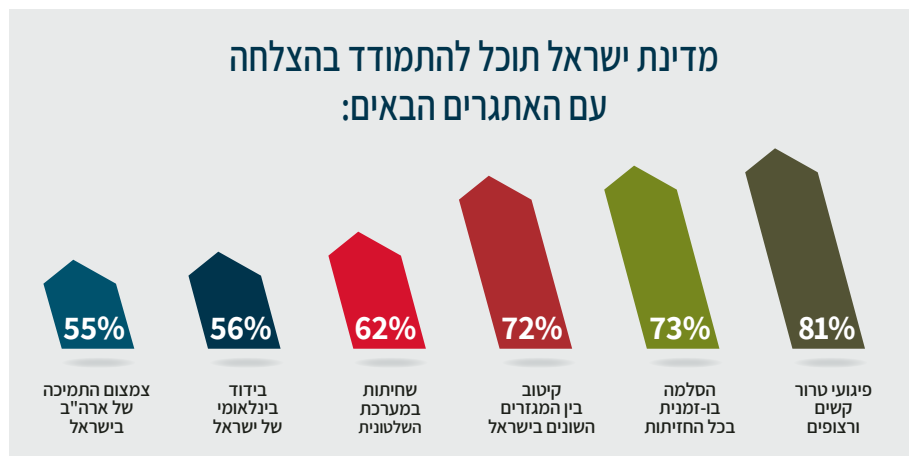
איור 5: האיום החיצוני הכי משמעותי על ישראל כיום, 2019

ממצאים אלה מלמדים כי סוגיה מסומנת כאיום כפועל יוצא מתחושת המשבר המידי. לעומת זאת, כשהציבור נשאל על היכולת של מדינת ישראל להתמודד בהצלחה עם אתגרים שונים, מצטיירת לאורך השנים תמונה עקבית:

יכולת ההתמודדות עם אתגרים – כפי שניתן ללמוד מאיור 6, הציבור נותר בטוח למדי ביכולתה של מדינת ישראל להתמודד בהצלחה עם האיומים והאתגרים שבפניה מבית ומחוץ, אולם ניכרו הבדלים בין סוגי האתגרים. הציבור סבר שישראל תוכל להתמודד בהצלחה פחותה עם ההיבטים בינלאומיים והמשיך להיות מוטרד מיכולת ההתמודדות של ישראל עם בידוד בינלאומי (56 אחוזים סברו שישראל תוכל להתמודד בהצלחה עם אתגר זה). כך גם לגבי צמצום התמיכה של ארצות הברית בישראל. בדומה למגמה שהסתמנה בשנים האחרונות, 55 אחוזים סברו שישראל תוכל להתמודד בהצלחה עם צמצום התמיכה של ארצות הברית בישראל. גם נתוני 2019 מלמדים שהציבור מייחס חשיבות רבה למערכת היחסים בין ישראל לארצות הברית, וכי הוא מודע לחיוניות הקשר המיוחד בין שתי המדינות.

לעומת זאת ובדומה לשנים קודמות, רוב ניכר בציבור סבר כי ישראל תוכל להתמודד בהצלחה רבה מאוד עם האתגרים החיצוניים-ביטחוניים. כך לדוגמה, רוב הציבור (81 אחוזים) סבר כי ישראל תוכל להתמודד בהצלחה רבה עם פיגועי טרור קשים ורצופים או עם הסלמה ב־זמנית בכל החזיתות (73 אחוזים). זאת למרות שלנשאלים הוסבר

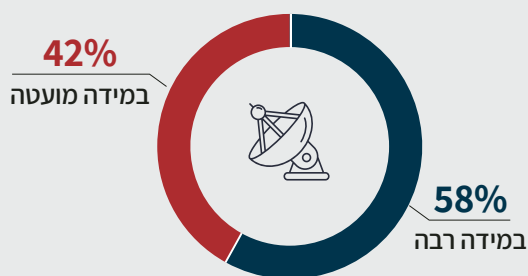
שהסלמה זו תכלול בִּרְזֻמְנִית הן את הזירה הצפונית – לבנון, סוריה, איראן, עיראק, הן את יהודה ושומרון והן את רצועת עזה.

איור 6: היכולת של מדינת ישראל להתמודד בהצלחה עם אתגרים שונים, 2019

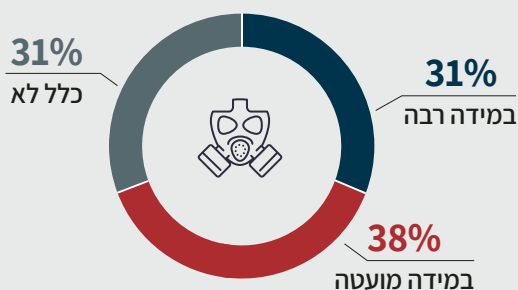
ההערכה הגבוהה של הציבור באשר ליכולת ההתמודדות של ישראל עם האיומים החיצוניים באה לידי ביטוי במענה לשאלות נוספות. כך למשל, על שום מרכזיותו הצפויה של העורף האזרחי בכל עימות עתידי, נשאלה השאלה האם לדעת הציבור הישראלי העורף מוכן לאפשרות של עימות צבאי. איור 7 ממחיש כי רוב הציבור (58 אחוזים) סבר שהעורף מוכן במידה רבה או רבה מאוד לאפשרות של עימות צבאי. אומנם שיעור ניכר מן המשיבים הביעו ספקנות (42 אחוזים) ואף חלה ירידה ביחס לנתוני השנה הקודמת (66 אחוזים), אך עדיין מדובר ברוב. לעומת זאת, ברמה האישית נראה כי גם בשנה זו, רוב הציבור לא מכין את עצמו לאפשרות של עימות צבאי. לציבור הוצגה השאלה: האם אתה ובני משפחתך מכינים את עצמכם לעימות צבאי? מאיור 8 עולה כי רק 31 אחוזים העידו כי הם מכינים עצמם במידה רבה, ואילו 69 אחוזים – במידה מועטה או כלל לא.

האם לדעתך העורף במדינת ישראל מוכן לאפשרות של עימות צבאי?

איור 7: מוכנות העורף במדינת ישראל לאפשרות של עימות צבאי, 2019

האם אתה ובני משפחתך מכינים את עצמכם לעימות צבאי?

איור 8: מוכנות הפרט לעימות במדינת ישראל לאפשרות של עימות צבאי, 2019

השילוב בין תפיסת הזירה הצפונית כאיום חמור עם הביטחון הרב של הציבור ביכולת ההתמודדות של ישראל עשוי להשליך גם על עמדותיו כלפי אקטיביות ויוזמה צבאית. כפי שניתן ללמוד מאיור 9, גם מנתוני 2019 עלה כי רוב הציבור תמך בפעילות יוזמה של צה"ל למניעת התבססות איראן בסוריה, גם במחיר של כניסה למלחמה. מהמחקר עולה כי רוב ניכר בציבור – 70 אחוזים – תמך בעקביות בפעילות יוזמה של צה"ל מסוג זה (בהחלט בעד – 40 אחוזים; די בעד – 30 אחוזים).

האם אתה בעד או נגד פעילות יזומה של צה"ל למניעת התבססות איראן בסוריה, גם במחיר של כניסה למלחמה?

איור 9: האם אתה בעד או נגד פעילות יזומה של צה"ל למניעת התבססות איראן בסוריה, גם במחיר של כניסה למלחמה? 2019

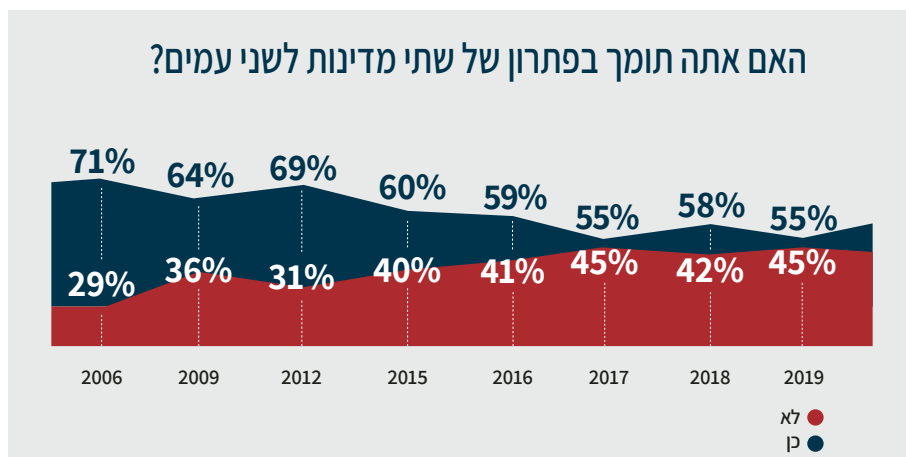
ממענה לשאלה נוספת שבחנה מה על ישראל לעשות אם איראן תחדש את פעילותה הגרעינית, ניתן ללמוד כי בדומה לעמדתו הפרו-אקטיבית של הציבור ביחס לזירה הצפונית, גם במקרה זה חלק ניכר מהציבור תמך במתקפה צבאית על מתקני הגרעין של איראן. התמיכה בפעולה מסוג זה הייתה מותנית בתיאום עם ארצות הברית. מחצית הציבור (51 אחוזים) היו בעד מתקפה צבאית על מתקני הגרעין של איראן, אם יתברר שאיראן מחדשת את פעילותה הגרעינית. אך מתוכם הרוב היה בעד תקיפה אך ורק אם מדובר במתקפה בתיאום עם ארצות הברית – 39 אחוזים בתיאום עם ארצות הברית, 12 אחוזים – ללא תיאום עם ארצות הברית. מעניין כי כשליש (27 אחוזים) סברו שיש ללחוץ על ארצות הברית להשיג הסכם גרעין משופר (כל היתר נחלקו באופן הבא – לשכנע את ארצות הברית לחזור להסכם הגרעין הקיים – 7 אחוזים, לפעול בדרכים שונות לשינוי המשטר האיראני – 10 אחוזים ולפתוח ערוץ דיפלומטי מול איראן – 5 אחוזים). יודגש כי חלה ירידה של 10 אחוזים בתמיכה במתקפה צבאית בתיאום עם ארצות הברית בהשוואה לשנת 2018, לעומת זאת חלה עלייה של 7 אחוזים בתמיכה באפשרות ללחוץ על ארצות הברית להשיג הסכם גרעין משופר. מעניין לשוב ולהזכיר בהקשר זה כי בעבר, ככל שהאפשרות של מתקפה ישראלית על אתרי הגרעין האיראניים נעשתה מציאותית יותר, כך ירדה התמיכה במתקפה כזו.

הסכסוך הישראלי-פלסטיני

פרק ראשון: הסכסוך הישראלי-פלסטיני

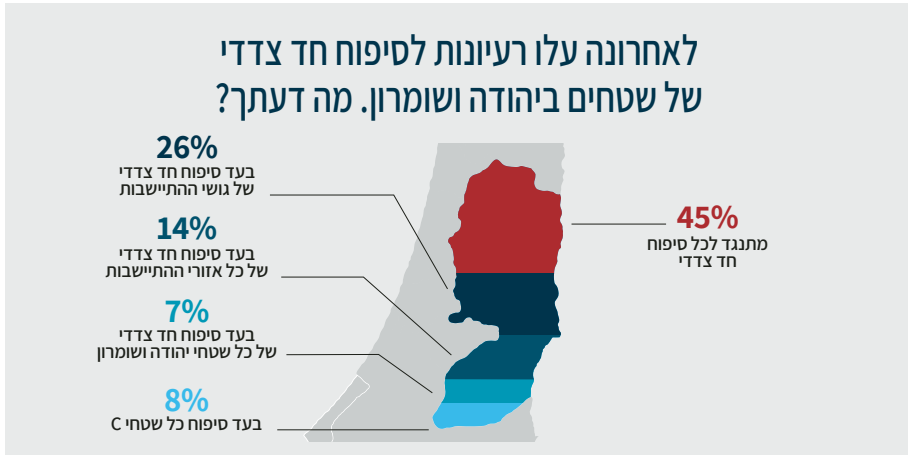
נתוני 2019 נמצאו תואמים למגמות בעמדות הציבור בנושא הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שהוכחו כיציבות ועקביות למדי לאורך שנים. רוב הציבור מעוניין בפתרון הסדרי

המבוסס על הפרדה בין שני העמים. כפי שעולה מאיור 10, שיעור התמיכה בפתרון "שתי מדינות לשני עמים" נותר גבוה ויציב (55 אחוזי תמיכה: בהחלט תומך – 25 אחוזים; די תומך – 30 אחוזים). גם שיעור ניכר (40 אחוזים) מקרב אלה שהגדירו את עצמם כמזדהים עם האגף הימני של המפה הפוליטית תמכו בפתרון זה.

איור 10: תמיכה בפתרון של "שתי מדינות לשני עמים", 2019–2006

החל משנת 2017 נוספה למחקר שאלה שבחנה את עמדות הציבור ביחס לסיפוח חד-צדדי של שטחים ביהודה ושומרון. הציבור נותר חצוי ביחס לשאלת הסיפוח (ראו איור 11), אם כי מנתוני 2019 עלה כי חלה ירידה קלה בשיעור המתנגדים לסיפוח. סביר להניח שהשינוי נבע משיח פוליטי מתעצם על אודות האפשרות לסיפוח בעקבות שילוב מהלך בכיוון זה ב"עסקת המאה" שגיבש ממשלו של נשיא ארצות הברית, דונלד טראמפ (ואשר הוצגה רשמית בראשית 2020). 45 אחוזים התנגדו לכל סיפוח, בעוד שבשנים 2017–2018 התנגדו לכך 51 אחוזים. מהנתונים האחרונים עלה כי 55 אחוזים תמכו בסיפוח בגרסאות שונות כאשר רמת תמיכה גבוהה יותר נמצאה ביחס לסיפוח גושי התיישבות או אזורים מסוימים ביהודה ושומרון; רבע מהציבור (26 אחוזים) היו בעד סיפוח חד-צדדי של גושי ההתיישבות, ו-14 אחוזים היו בעד סיפוח חד-צדדי של כל אזורי ההתיישבות (כולל ההתנחלויות בעומק השטח שאינן חלק מהגושים). לעומת זאת, רק מיעוט היה בעד סיפוח חד-צדדי גורף, כאשר רק 8 אחוזים תמכו בסיפוח כל שטחי C, ו-7 אחוזים תמכו בסיפוח חד-צדדי של כל שטחי יהודה ושומרון, כולל השטח הפלסטיני.

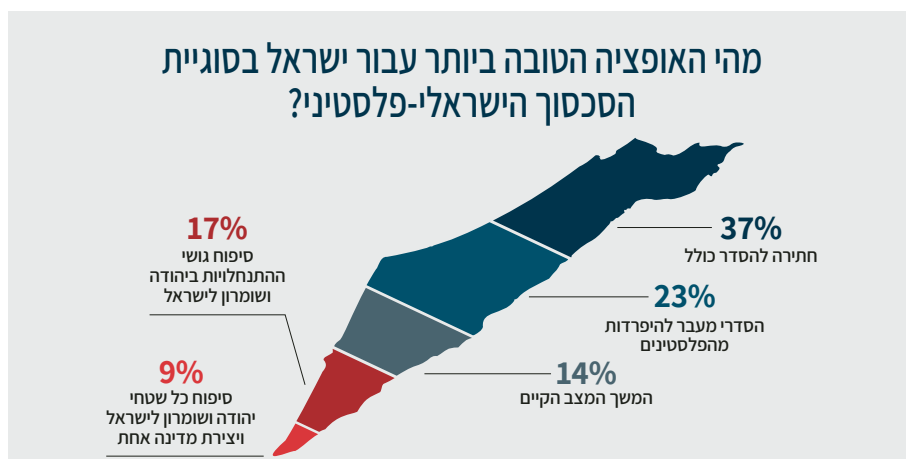
איור 11: עמדות בנוגע לסיפוח חד-צדדי של שטחים ביהודה ושומרון, 2019

אשר לעמדות הציבור לגבי המעמד האזרחי שצריך להיות לפלסטינים בשטחים לאחר הסיפוח, מנתוני 2019 עלה כי חלק ניכר מהציבור (46 אחוזים) העדיפו לתת לפלסטינים מעמד תושבות (ללא זכות לקבלת אזרחות), שליש מהציבור העדיפו לא לתת להם אזרחות או זכויות של תושב קבע. רק קרוב לרבע מהציבור היו בעד מתן זכויות שוות לפלסטינים (ראו איור 12). אולם בדומה לממצאים מהעבר, כאשר הוצע פתרון הסיפוח מול פתרונות אחרים, התמיכה בסיפוח ירדה וניכרה העדפה ברורה לפתרונות של היפרדות.

איור 12: עמדות בנוגע למעמד האזרחי של הפלסטינים בשטחים לאחר הסיפוח

כפי שמראה איור 13, מהמענה לשאלה מהי האופציה הטובה ביותר עבור ישראל בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני עלה כי רוב הציבור (60 אחוזים) תמך בסוג של היפרדות, כאשר 37 אחוזים תמכו בחתירה להסדר כולל ו-23 אחוזים בהסדרי מעבר להיפרדות מהפלסטינים. לעומת זאת, רק כרבע מהציבור תמכו בסיפוח; 17 אחוזים תמכו בסיפוח גושי ההתנחלויות ביהודה ושומרון לישראל ו-9 אחוזים תמכו בסיפוח כל שטחי יהודה ושומרון לישראל ויצירת מדינה אחת. הנתון המעניין שעלה גם מנתוני 2019 היה השיעור הנמוך של תמיכה בהמשך המצב הקיים (14 אחוזים). ניתן להוסיף לכך נתון ממצענים לשאלה נוספת, שבחנה האם לדעת הציבור המשך המצב הקיים ללא הסדר מדיני פועל לטובת ישראל או לרעתה.

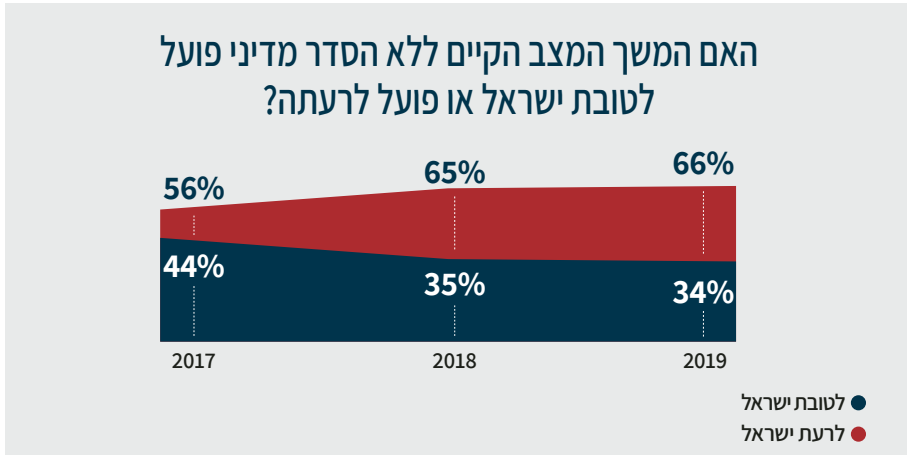

איור 13: האופציה הטובה ביותר עבור ישראל בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני בתקופה הקרובה, 2019

מאיור 14 ניתן ללמוד כי רוב הציבור סבר כי המשך המצב הקיים ללא הסדר מדיני פועל לרעת ישראל (66 אחוזים). נוסף על כך ניתן לראות כי חלה עלייה משנה לשנה בתחושה זו.

עם זאת, גם מנתוני 2019 עלה כי חלק גדול מהציבור המשיך להיות פסימי לגבי ההשלכות של כישלון נוסף בתהליך המדיני בין ישראל לפלסטינים, וחלק גדול יותר אף סברו שהלכה למעשה, הסטטוס קוו יישאר בעינו (43 אחוזים). רבע מהציבור סברו כי תפרוץ אנתיפאדה במקרה כזה (24 אחוזים). כל היתר נחלקו בין האפשרות שהקהילה הבינלאומית תכריח את ישראל לסיים את השליטה בשטחים (15 אחוזים), לבין האפשרות שהתפתחות זו תניע את ישראל לנקוט צעדים חד-צדדיים, כמו סיפוח מעלה אדומים (18 אחוזים).

בהקשר זה יצוין כי חלה ירידה משנה לשנה בעמדת הציבור לגבי יכולתו של הנשיא טראמפ לקדם מהלך מדיני משמעותי. ב-2019 סברו רק 44 אחוזים כי הוא יוכל (9 אחוזים – בהחלט יוכל; 35 אחוזים – חושב שיוכל). זאת לעומת 48 אחוזים ב-2018 (38 – חושב שיוכל; 10 אחוזים – בטוח שיוכל) ו-55 אחוזים ב-2017 (44 אחוזים – חושב שיוכל; 11 אחוזים – בטוח שיוכל).

איור 14: האם המשך המצב הקיים ללא הסדר מדיני פועל לטובת ישראל או לרעתה? 2019–2017

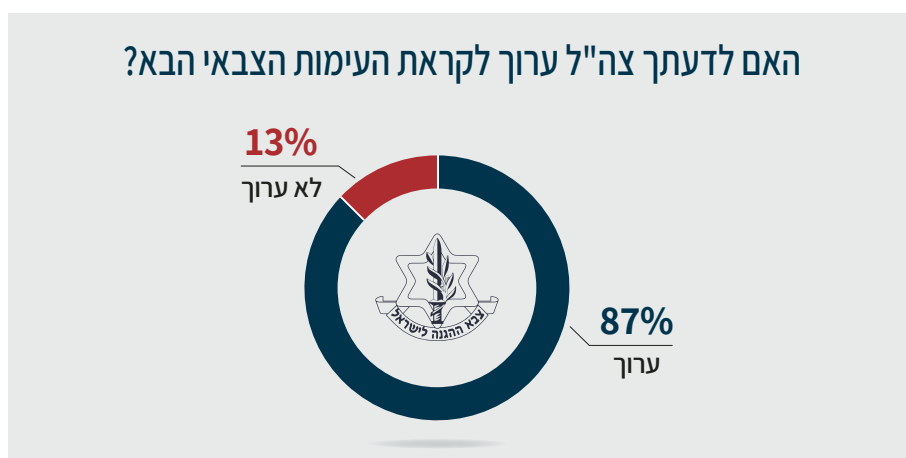
היחס לממסד הביטחוני

מנתוני 2019, כמו בממצאי סקרים קודמים, עלה כי רמת האמון של הציבור בארגונים שמרכיבים את מערכת הביטחון הייתה גבוהה. איור 15 מראה כי צה"ל זכה ב-93 אחוזי אמון, המוסד ב-86 אחוזים, שב"כ ב-80 אחוזים. המשטרה היא הארגון שזכה לרמת האמון הנמוכה ביותר – 53 אחוזים מהציבור נתנו בה אמון רב. רמת האמון הגבוהה בצה"ל אף עלתה מ-88 אחוזים בשנת 2018 ל-93 אחוזים ב-2019. ייתכן כי להסברים שהוצעו לרמת האמון הגבוהה בצה"ל בחיבור זה ניתן להוסיף גם את ההישענות הציבורית על צה"ל כארגון יציב, על רקע אי-הבהירות הפוליטית.

איור 15: אמון במערכת הביטחון, 2019

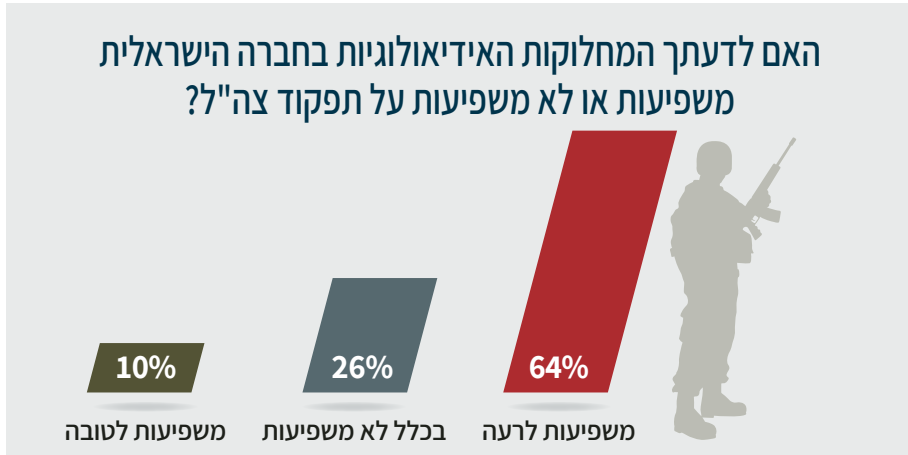
מגמה דומה לזו שתוארה בחיבור זה נמצאה גם אשר להיבטים הצבאיים-מקצועיים ולהיבטים הנורמטיביים-רעיוניים הקשורים לפעולת צה"ל. גם ב-2019 נמצא כי רוב הציבור סמך על צה"ל בהיבטים הצבאיים-מקצועיים הנוגעים להפעלתו, ובייחוד נרשמה הערכה גבוהה של הציבור לגבי יכולת ההתמודדות של הצבא עם עימותים צבאיים בעתיד. מאיור 16 עולה כי 87 אחוזים סברו שצה"ל ערוך לקראת העימות הצבאי הבא (בהחלט ערוך – 33 אחוזים. חושב שערך – 54 אחוזים).

איור 16: היערכות צה"ל לקראת העימות הצבאי הבא, 2019

באשר להיבטים נורמטיביים-רעיוניים הקשורים לפעולת צה"ל, גם מנתוני 2019 עולה כי רוב הציבור היה מעוניין להשאיר את צה"ל מחוץ למחלוקות הפוליטיות. מאיור

17 ניתן ללמוד כי רוב הציבור (64 אחוזים) סבר שהמחלוקות האידיאולוגיות בחברה הישראלית משפיעות לרעה על תפקוד צה"ל. 26 אחוזים סברו כי אינן משפיעות, ורק 10 אחוזים סברו כי הן משפיעות לטובה. נתונים אלה קשורים בכך שגם ב־2019 רוב הציבור (86 אחוזים) הסכים כי "צה"ל הוא צבא העם", ורובו (81 אחוזים) היה בדעה כי מוטב להמשיך במודל גיוס החובה לצה"ל כפי שהוא כיום, מאשר לבטלו.

איור 17: השפעת המחלוקות האידיאולוגיות בחברה הישראלית על תפקוד צה"ל, 2019

תמונה מורכבת יותר נמצאה ביחס לסוגיות הבאות: הסוגיה הראשונה היא היחס לפיקוד הבכיר של צה"ל (ראו איור 18). בדומה למגמה שתוארה בציבור זה, גם נתוני 2019 המחישו כי אומנם רוב הציבור (70 אחוזים) סבר כי מערכת הערכים המנחה את הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום קרובה למערכת הערכים המקובלת על רוב הציבור בישראל, אולם 30 אחוזים חשבו שהיא רחוקה ממנה. הסוגיה השנייה נגעה להוראות פתיחה באש של צה"ל. לנשאלים הוצגה השאלה הבאה: "לצה"ל יש הוראות פתיחה באש ברורות לגבי התנהלות מול מחבלים באירוע טרור. לפי הוראות אלו, אין להרוג מחבל מנוטרל שאינו מהווה איום. האם אתה מסכים או לא מסכים עם הוראות אלו?" בדומה לשנים 2017–2018, גם מנתוני 2019 עלה כי אומנם שיעור גבוה יותר (59 אחוזים) הסכימו עם הוראות הפתיחה באש, אולם חלק גדול מהציבור (41 אחוזים) לא הסכימו עימן. הממצאים שעלו משתי השאלות הללו עשויים ליצור מציאות שתקשה את הפעלת צה"ל, הפועל לפי מודל גיוס חובה ומוגדר כ"צבא העם".

האם מערכת הערכים המנחה את הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום, קרובה או רחוקה ממערכת הערכים המקובלת על רב הציבור בישראל?

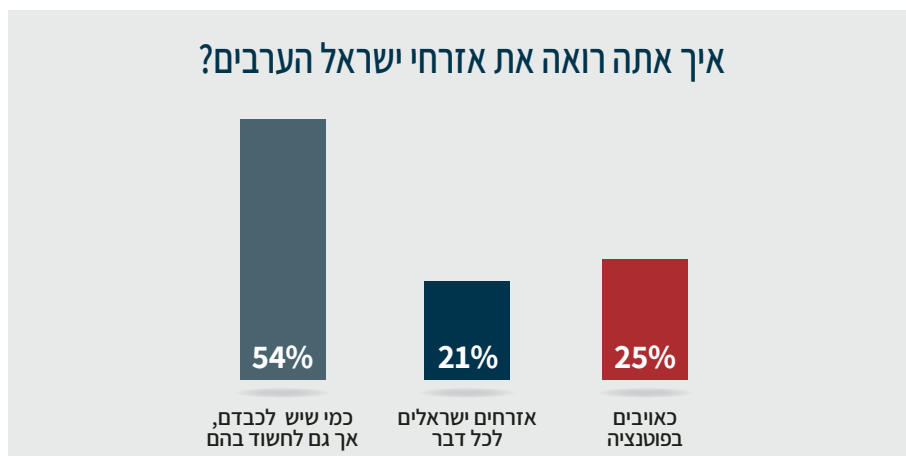

איור 18: האם מערכת הערכים המנחה את הפיקוד הבכיר של צה"ל כיום, קרובה או רחוקה ממערכת הערכים המקובלת על רב הציבור בישראל? 2019

היחס לאזרחי ישראל הערבים

מנתוני 2019 עלה כי הציבור היהודי המשיך להיות אמביוולנטי ביחסו למיעוט הערבי בישראל, ובמידה רבה שיקף בעמדותיו את היחס הממסדי לאוכלוסייה זו. ברמה התפיסתית, יחסם של חלקים גדולים בציבור היהודי כלפי המיעוט הערבי היה שלילי, וממצאי 2019 אף עלתה הקצנה מדאיגה ממענה לשאלה "איך אתה רואה את אזרחי ישראל הערבים?" עלה כי בדומה למחקרים קודמים, גם על פי נתוני 2019-2020 יחסו של חלק גדול מהציבור היהודי למיעוט הערבי היה בבחינת "כבדהו וחשדהו" (ראו איור 19). למעשה אף נמצאה עלייה בנתון זה, מממוצע 41-45 אחוזים בשנים 2015-2018 ל-54 אחוזים ב-2019. עלייה זו תאמה את הירידה שחלה בתפיסה של הציבור היהודי את המיעוט הערבי כ"אזרחים ישראלים לכל דבר". מנתוני 2019 עלה כי רק חלק קטן, כחמישית (21 אחוזים) מהציבור, ראו כך את אזרחי ישראל הערבים. לעומת זאת, בשנים 2016-2018 זוהתה מגמה חיובית שלפיה כשליש (כ-30 אחוזים) סברו כך. יוזכר שניכרת חזרה לנתונים שנמצאו במהלך "גל הטרור" (2015-2016). ייתכן שמקורה של התנועה החלקית חזרה לכיוון השלילי בשנתיים האחרונות הוא בחקיקת חוק הלאום באוגוסט 2018, שהמשיך להשפיע גם בשנה שלאחר מכן, וכן האווירה המפלגת שאפיינה את סבבי הבחירות בשנת 2019. עם זאת, יש לסייג ולומר כי ייתכן שלפחות חלקית, השינוי נבע מניסוח מעט שונה של השאלה במחקר האחרון, שכן ההגדרה שונתה מ"אזרחים שווים זכויות" ל"אזרחים ישראלים לכל דבר". סביר להניח ששינוי זה גרם הקצנה מסוימת של המענה.

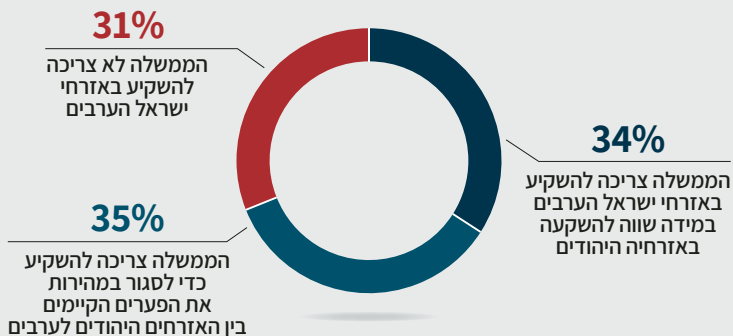
עוד נמצא כי בדומה לשנים 2017-2018, רבע מהציבור ראו באזרחי ישראל הערבים אויבים פוטנציאליים. למעשה, רק בשנת 2015 – תקופת שיא "גל הטרור" – שיעורם עלה ל-35 אחוזים.

איור 19: איך אתה רואה את אזרחי ישראל הערבים? 2019

עם זאת, חשוב להדגיש כי באופן עקבי ובדומה לממצאים שעלו בשנים הקודמות, גם מנתוני 2019 עלה כי רוב הציבור (69 אחוזים) סבר שהממשלה צריכה להשקיע באזרחי ישראל הערבים בדרך זו או אחרת, אם כי הדעות נחלקו אשר לסוג ההשקעה המועדף; 34 אחוזים סברו כי על הממשלה להשקיע באזרחי ישראל הערבים במידה שווה להשקעה באזרחיה היהודים, 35 אחוזים היו בדעה כי על הממשלה להשקיע את הנדרש כדי לסגור במהירות את הפערים הקיימים בין האזרחים היהודים לערבים. ולבסוף, שליש (31 אחוזים) סברו כי הממשלה כלל לא צריכה להשקיע באזרחי ישראל הערבים (ראו איור 20).

איזה מהמשפטים הבאים קרוב יותר לעמדתך?

איור 20: השקעה באזרחי ישראל הערבים, 2019

לסיכום, נתוני 2019, כמו נתוני השנים הקודמות, ממחישים ומחזקים את היות דעת הקהל בישראל בנושאי ביטחון לאומי יציבה, עקבית ובעלת היגיון פנימי ברור, לאורך זמן. בזמן כתיבת שורות אלה מתבצע ניתוח עומק של כלל הממצאים שעלו מנתוני 2019, ובכללם המענים לשאלות חדשות שנוספו למחקר בנושאים הקבועים וכן בנושאים חדשים שעלו על סדר היום בישראל.